

Me tuku amuamu ahau?

Mā te amuamu ka whakapai ake i te kounga o ngā ratonga. Ko te nuinga o ngā tāngata e tuku amuamu ana ka kī atu e kore e hiahia kia pērā anō ki tētahi atu tangata. Ko te nuinga o ngā kaiwhakarato ka kitea te pai o te mōhio ki te āwangawanga o tētahi tangata kia taea ai e rātou te whakatikatika. Ka āwhina pea i a koe me tō āwangawanga mēnā ka kōrerotia, ka whakamāramatia hoki. Ka āwhinatia hoki pea mēnā ka tuku kupu whakapāha. Ka hiahia hoki pea koe kia mōhio ka ahatia e te kaiwhakarato hei whakapai ake i te ratonga.

Me pēhea ahau e tuku amuamu ai?

Ka taea e koe tētahi amuamu te tuku mā tētahi huarahi e māmā ana ki a koe — mā te kōrero ā-waha (ā-kanohi atu, mā te waea rānei), ā-tuhituhi (mā tētahi reta, tētahi imēra rānei), mā te whakamahi rānei i te puka amuamu kei te pae tukutuku o Te Toihau Hauora, Hauātanga rānei.

Ka taea te tuku amuamu ki:

- te tangata tonu o tō amuamu
- tētahi tangata o roto o te rōpū whakahaere i ngā amuamu (arā, te āpiha amuamu o tētahi hōhipera)
- tētahi kaitautoko hauora, hauātanga
- te Toihau Hauora, Hauātanga.

Ka aha mēnā ka tuku amuamu ahau —

...ki te kaiwhakarato?

Me whakarongo ngā kaiwhakarato ki tō amuamu, ā, me whakamōhio atu hoki ki a koe i tā rātou tukanga me te nekeneke o tō amuamu. He mōtika tāu mō te tere whakatika i tō amuamu, me te tere whakamārama hoki i ngā whakatau, i ngā mahi rānei ka mahia. Koia nei te huarahi tere hei whakatikatika amuamu.

...ki te kaitautoko hauora, hauātanga?

Ka whakarongo tētahi kaitautoko ki ōu āwangawanga me te whakamārama atu i ngā kōwhiringa māu. Kei te tautoko ngā kaitautoko i a koe, ā, ka āwhina i a koe ki te kōwhiri i te mahi tika hei whāinga māu.

...ki te Toihau Hauora, Hauātanga?

Ka titiro te Toihau ki ia amuamu me te whakatau mēnā ka whai atu mā tētahi mahi, kāore rānei. Kātahi pea te Toihau:

- ka tuku tō amuamu ki tētahi kaitautoko hauora, hauātanga kia āwhina rātou i a koe;
- ka tukua rānei te amuamu ki te kaiwhakarato māna e whakatikatika;
- ka tukua rānei ki tētahi atu rōpū, pērā i te Manatū Hauora, ki tētahi rōpū whakamana mātanga hauora, ki Te Mana Mātāpono Matatapu, ki tētahi Kaitiro-tiro Hauora ā-rohe rānei;

- kia whakahaeretia rānei tētahi tirohanga ōkawa.

He torutoru noa iho ngā amuamu ka whai i tētahi tirohanga ōkawa. Ka roa rawa atu pea te tirohanga ōkawa i te mea he kanohi taiaha te Toihau, ā, me whakarongo ia ki ngā tāngata katoa o roto o te amuamu.

Ehara ngā amuamu katoa i te amuamu e tino hāngai ana ki ōu mōtika. I ētahi wā e kore e kitea te ao mārama, ka mutu, kāore e whakatutuki.

Me auau te whakawhiti kōrero a te tari o te Toihau ki a koe tae noa atu kia puta tētahi whakatau whakamutunga. Me tuku whakamārama hoki te tari mō te pēhea o te Toihau e whai atu ai i tō amuamu, me tana whakatau whakamutunga.

Ka whiua te kaiwhakarato mēnā he raru nui e pā ana ki ōku mōtika?

I ētahi wā, āe, ka tukua pea e te Toihau te raru ki te Kaiwhakahaere Tukanga. He kaiwhiu motuhake te Kaiwhakahaere māna te raru e hari ki te Taraipiunara Whakatika Kaimahi Hauora, ki te Taraipiunara Arotake Mōtika rānei ki ngā rōpū e rua rānei. Kei te pae tukutuku o te Toihau Hauora Hauātanga he mōhiohio mō te Kaiwhakahaere Tukanga me ngā momo raru kua rongohia e te Taraipiunara.

Ka riro i ahau he moni mēnā he raru nui e pā ana ki ōku mōtika?

Kāore i te Toihau te mana hei hoatu moni, hei whakahau atu moni rānei. Ka riro mai pea i ētahi tāngata he moni i raro i te Rōpū ACC mēnā kua pāngia rātou ki tētahi mamae mai i tō rātou maimoatanga.

HEALTH & DISABILITY COMMISSIONER
TE TOIHAU HAUORA, HAUĀTANGA

Whakapā atu ki tō kaitautoko hauora, hauātanga i tō rohe, ki Toihau Hauora Hauātanga rānei mō tētahi tautoko, mō tētahi mōhiohio rānei:

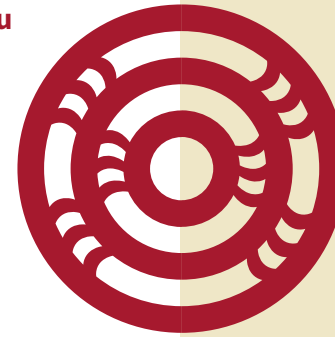
Nga Kaitautoko
advocacy.org.nz
Ph: 0800 555 050

Te Toihau Hauora, Hauātanga
hdc.org.nz
Ph: 0800 11 22 33

HEALTH & DISABILITY COMMISSIONER
TE TOIHAU HAUORA, HAUĀTANGA

Ōu Mōtika

Ko ōu mōtika hei mahi ratonga hauora, ratonga hauātanga rānei, ā, me aha e koe mēnā he āwangawanga

Ōu Mōtika

Kei ngā tāngata katoa te haumarutanga o te Tikanga Mōtika me ka mahi te ratonga hauora, hauātanga rānei.

Ko tētahi Kaikōmihana Motuhake me ngā kaimahi ka hāpai, ka tiaki hoki i ēnei mōtika — mā te Ture Kaikōmihana Hauora, Hauātanga 1994.

Ko ōu mōtika hei mahi ratonga hauora, ratonga hauātanga rānei, ā, me aha e koe mēnā he āwangawanga.

Me kōrero atu te kaiwhakarato o te hauora me te hauātanga ki ngā tāngata i ō rātou mōtika, me te mana whakamahi.

Kei raro i te Tikanga Mōtika ngā kaiwhakarato katoa kua rēhita (tohunga hauora) pērā atu i te tākuta, te nēhi me ngā tākuta niho. Kei raro hoki ētahi atu momo kaiwhakarato, pērā i te Rongoā Māori, ngā kaiwhakamātūtū māori, ringa whāngai, kaihaumanu ngira, kairomiromi, kaitohutohu me ngā kaimahi tautoko.

ŌU MŌTIKA

1. Mana

- Me whai whakaute koe, tae atu ki tō noho tūmataiti whaiaro.
- Me whakaaro nui ki ōu hiahia ā-ahurea, ā-hāhi, ā-pāpori, ā-iwi, ōu uara, me ōu whakapono.

2. Manaakitanga

- Kia kua ōu tau, tō ira, tō iwi, ōu whakapono, tō mana ā-mārena, ā-whānau, me tō mahi, tō āhua ā-tōkai nei, tō hauātanga rānei e whakararu i tō maimoatanga.
- Me tuku ngā whakarato me te kore āki, kore whakamataku, kore whakahōhā rānei.

3. Tū rangatira motuhake

- Me whakaute tō mana me tō rangatiratanga i te wā ka riro mai he ratonga.

4. Tautikanga

- Me whai ratonga koe kia:
 - āta tiaki, i runga i ngā pūkenga o ngā kaiwhakarato
 - whakatutuki i ngā paearu ā-ture, ā-matatika, ā-ngaio me ērā atu paearu tika
 - hāngai ki ōu hiahia
 - whakaiti i te mamae, ā, kia nui ake hoki te kounga o te oranga.
- Mahi tahi a ngā kaiwhakarato kia kounga te tauwhiro.

5. Whakawhitiwhitinga whakaaro

- Me whai mōhiohia kia tino mārama koe ki taua mōhiohia.
- Me tonu kaiwhakamāori tino mōhio, mēnā ka hiahia koe ki tētahi, ka wātea hoki tētahi hei āwhina.

- Me whakawhiti kōrero i tētahi wāhi tautoko i runga anō i te tautoko, i te hāngai, i te pono, he tauutuutu te kawa.

6. Whakamōhio

- Me whiwhi e koe:
 - he kupu whakamārama mō te āhua o tō mate, ngā kōwhiringa tika, tae atu ki ngā tūraru, ngā mate āpiti, ngā painga me ngā utu
 - he whakatau wā kia riro i a koe tētahi ratonga
 - he tohutohu mēnā ka uru koe ki tētahi mahi whakaako, rangahau rānei
 - ngā hua o ngā tēhi, o ngā tukanga rānei
 - te mōhiohia kia taea ai e koe he whakatau te mahi.
- Me pono ngā whakautu ki āu pātai mō ngā ratonga, tae atu ki:
 - te tuakiri me ngā tohu mātauranga a te kaiwhakarato
 - ngā whakatau a tō kaiwhakarato
 - me pēhea e whiwhi whakaaro atu anō ai
 - ngā hua rangahau i whai wāhi ai koe.
- He mōtika tāu hei tonu me te whiwhi i tētahi kupu whakarāpopoto ā-mōhiohia.

7. Whakaritenga mōu ake

- Me whai ratonga anake a muri i tō kōwhiringa e tino mārama ana ki a koe me tō kupu whakaae.
- Ka whakaaro kei a koe te mana hei kōwhiri, hei whakaae hoki, heoi, kei te kaiwhakarato kē te mana mēnā ka whakaaro ia kāore koe i te tino mārama.
- Mēnā kāore koe i te tino mārama (arā, he tamaiti koe), me kōwhiri tonu koe, me whakaae hoki koe ki tāu e mārama ana.
- Ki te kore e taea e koe te whakaae mai (arā, kua moe tō mauri), ka hoatu tonu ngā ratonga engari me hāngai ki tāu e hiahia ana. Me ngana ngā kaiwhakarato kia hāngai ngā ratonga ki tāu e hiahia ana, tae atu ki te kōrero ki tō whānau me ōu hoa tino tata.
- Kei a koe te mana hei kōwhiri mō te tukanga tauwhiro hauora ki mua mēnā he tika ā-ture nei.
- Me whakaae mai ā-tuhituhi nei mēnā ka whakaae koe ki te whakauru ki tētahi mahi rangahau, ki tētahi mahi whakamātau, ki tētahi rehu whānui, mēnā rānei ka puta pea he tino mate āpiti.
- Kei a koe te mana hei whakahē ratonga hei whakakore hoki i tō kupu whakaae.
- Kei a koe te mana kia whakawhiti ki tētahi atu kaiwhakarato mēnā he māmā te whakawhiti.
- Kei a koe te mana kōwhiri kia whakamahia, kia pūrihia rānei ōu wāhi tinana, ōu wai ā-tinana rānei.

8. Tautoko

- Ka taea e tētahi kaitautoko i kōwhirihi ai e koe te noho ki tō taha, mēnā he haumarutanga noho, kāore hoki e whakararu ana i ngā mōtika o tētahi atu.

9. Ako me te rangahau

- Ka hāngai ēnei mōtika katoa mēnā ka uru atu koe ki roto ki tētahi mahi whakaako, mahi rangahau rānei.

10. Amuamu

- Ka taea e koe te tuku amuamu mō tētahi kaiwhakarato mā tētahi huarahi e pai ana ki a koe.
- Me ngana e ngā kaiwhakarato te whakatau i tō amuamu i runga anō i te tika, ā, me tere hoki te whakatika.
- Me whakamārama atu ki a koe te tukanga mō te tuku amuamu me te tukanga tonu pira.
- Me whakamōhio atu ki a koe i te nekeneke o tō amuamu me te otinga.
- Me whakamārama atu ki a koe ko wai hei āwhina i a koe me tō amuamu, tae atu ki ngā kaitautoko me te Toihau Hauora, Hauātanga.

← Kei konei katoa te Tikanga Mōtika
hdc.org.nz/your-rights/about-the-code/code-of-health-and-disability-services-consumers-rights/

Whai mana ai ēnei mōtika?

I ētahi wā e kore e taea e te kaiwhakarato ēnei mōtika te kawea. Heoi anō, me kaha tonu rātou ki te āwhina atu mēnā ka pērā.

Ka rerekē ētahi o ēnei mōtika mō ngā ratonga e āwhina ana i te tangata e mate haere ana i raro i te Ture End of Life Choice 2019.

I raro i te Mōtika 6 ka taea e tētahi mātanga hauora te hoatu mōhiohia mō te āwhina mate mēnā ka pātai atu **koe**. Kāore i te whakaaro he tangata mōhio koe ki ngā kōwhiringa mō te āwhina mate, ā, mēnā e kore e taea e koe te whai tohutohu mō te tautoko mate. Ehara i te mea me āwhina tō tākuta i a koe mēnā e mate haere ana koe, engari me haere tonu tā rātou mahi tauwhiro i a koe.

← He mōhiohia atu anō i konei
hdc.org.nz/our-work/assisted-dying/

Me aha ahau mēnā e pōuri ana ki te ratonga, mēnā rānei kāore ōku mōtika i te arongia?

Kia tere te whakatikatika i ōu āwangawanga:

- Me kōrero ki te tangata nāna te ratonga i hoatu, ki te kaiwhakahaere rānei — tēnā pea, ka taea e rātou te raruraru te whakatika.
- Pātai atu ki tō whānau, ki ōu hoa hei āwhina i a koe ki te tuku āwangawanga ki te kaiwhakarato.
- Pātai atu ki tētahi kaitautoko o Ngā Kaitautoko ā-Motu, kei a rātou ngā kaitautoko nō ngā iwi katoa, tae atu ki a tātou Māori nei. He ratonga utunga kore, he ratonga matatapu, he ratonga e tū motuhake katoa ana mai i te pūnaha hauora, hauātanga me te kāwanatanga (kei te whārangi whakamutunga nā whakapānga).

E kore rawa tō mahi tuku amuamu e whakararu i a koe.